

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Соха Н. В.

*викладач кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-3008-4834
nsokha031@gmail.com*

Ключові слова: мова,
мовлення, компетентність,
мовна, мовленнєва
та комунікативна
компетентності.

У публікації здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до розуміння основних понятійних дефініцій «мовна», «мовленнєва» та «комунікативна» компетентності.

Визначено структурні компоненти комунікативно-мовленнєвої компетентності та їх взаємозалежність у процесі комунікації.

Акцентовано увагу на проблемах розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта (Логопедія)», оскільки формування зазначеної компетентності є важливим компонентом фахової підготовки і подальшого професійного становлення. Специфіка професійної діяльності логопеда та корекційного педагога передбачає роботу з дітьми, більшість з яких має порушення психофізичного розвитку, проблеми, які негативно впливають на формування особистості (тривожність, замкнутість, неврівноваженість, невпевненість у власних силах, негативізм, дитячі страхи тощо), що, своєю чергою, позначається на процесах соціальної адаптації. Від високого рівня сформованості комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця залежатиме ефективність корекційно-розвиткового процесу, що передбачає подолання проблем міжособистісної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу, відповідно, формування комунікативно-мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти надасть їм можливість професійно керувати психофізіологічним апаратом дитини під час комунікативної діяльності; забезпечити гармонійну діалогічну взаємодію, розвинути тактовність, коректність у спілкуванні; можливість адекватно сприймати та розуміти інших людей; чітко формулювати та аргументувати свої думки; підтримувати позитивний психологічний клімат у колективі; розвивати навички самоконтролю та поліпшити динаміку змін в особистісному розвитку.

Зазначено необхідність створення педагогічних умов для формування комунікативно-мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта (Логопедія)».

Огляд науково-теоретичної бази дослідження доводить, що формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця повинно відбуватися на основі компетентнісного підходу протягом усього навчання, пронизуючі всі види діяльності освітнього процесу.

FORMATION OF COMMUNICATIVE-SPEECH COMPETENCE OF FUTURE SPEECH THERAPISTS AS A SCIENTIFIC PROBLEM

Sokha N. V.

Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Special Education

Zaporizhzhia National University

Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0003-3008-4834

nsokha031@gmail.com

Key words: *language, speech, language, speech and communicative competence.*

The publication provides a theoretical analysis of scientific approaches to understanding the basic conceptual definitions of «linguistic,» «speech» and «communicative» competence.

Structural components of communicative-speech competence and their interdependence in the process of communication are defined.

Attention is focused on the problems of development of communicative and speech competence of applicants for higher education in the specialty 016 Special Education (Speech Therapy), since the formation of this competence is an important component of professional training and further professional formation. The specificity of the professional activity of the speech therapist and correction teacher involves working with children, most of whom have a violation of psychophysical development, have problems that negatively affect the formation of the personality (anxiety, isolation, unbalance, self-doubt, negativism, children's fears, etc.), which in turn affects the processes of social adaptation. From the high level of formation of communicative-speech competence of the future specialist will depend on the effectiveness of the correctional-developmental process, which involves overcoming the problems of interpersonal communication between all participants in the educational process, respectively, the formation of communicative-speech competence of applicants for higher education will provide them with the opportunity to professionally manage the psychophysiological apparatus of the child during communicative activity; ensure harmonious dialogical interaction, develop tact, correctness in communication; the ability to adequately perceive and understand other people; clearly formulate and argue their thoughts; maintain a positive psychological climate in the team; develop self-control skills and improve the dynamics of changes in personal development.

The need to create pedagogical conditions for the formation of communicative and speech competence of applicants for higher education in the specialty 016 Special Education (Speech Therapy) was indicated.

The review of the scientific and theoretical basis of the study proves that the formation of communicative-speech competence of a future specialist should take place on the basis of a competency approach throughout the training, permeating all types of activities of the educational process.

Постановка проблеми. Упровадження інклюзивної освіти та нові соціокультурні вимоги щодо надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами, підтримка сімей, які виховують дітей з ООП, зумовили запит суспільства на підготовку фахівців у галузі спеціальної освіти та логопедії зокрема.

На думку науковців, увесь індивідуальний розвиток дитини, набуття нею знань та життєвого

досвіду пов'язано з мовою, відповідно, прояв будь-якої активності особистості в різних аспектах життєдіяльності пов'язаний із комунікацією.

Від рівня сформованості комунікативно-мовленнєвої компетентності та процесу становлення форм і засобів взаємодії дитини з оточенням залежить формування емоційно-вольової, когнітивної, особистісної сфер дитини як суб'єкта спілкування, а також розвиток осо-

бистісних відносин дитини з навколишнім світом, розвиток її самооцінки. Іншими словами, відбувається особистісний розвиток дитини, який у подальшому визначатиме статус дитини у системі соціальних відносин, формуватиме власне відношення до соціального оточення та надасть можливість регулювати свої стосунки з оточуючими, ставити цілі та досягати необхідних результатів у взаємодії.

Розуміння того, що більшість дітей із різними психофізичними порушеннями має порушення емоційно-вольової, когнітивної, особистісної сфер, мовленнєвого розвитку як первинного, так і вторинного характеру вимагає від майбутнього фахівця логопеда/корекційного педагога високого рівня розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності для здійснення діагностичного, корекційно-розвиткового, профілактичного та соціально-виховного впливу на адресата та досягнень поставлених цілей.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема формування комунікативно-мовленнєвої компетентності у здобувачів вищої освіти впродовж тривалого часу є предметом дослідження багатьох науковців. Даній науковій проблемі приділяли увагу А. Богуш, А. Капська, Р. Мартинова, С. Миронова, М. Пентелюк, Н. Гавриш, К. Крутій, О. Корніяка, О. Мартинчук, О. Залевська Л. Мацько, А. Михальська, Г. Сагач, Л. Скуратівський тощо.

Незважаючи на наявність численних досліджень, присвячених проблемі формування професійної комунікативно-мовленнєвої компетентності студентів, вважаємо за необхідне дослідити структуру даної компетентності та обґрунтувати її домінуючу позицію у процесі підготовки майбутнього фахівця-логопеда до професійної діяльності.

Метою дослідження є науково-теоретичне обґрунтування дефініцій «мовна», «мовленнєва», «комунікативна» компетентності та їх взаємозалежність під час формування комунікативно-мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації успішного корекційно-розвиткового логопедичного впливу сучасний фахівець-логопед/корекційний педагог повинен постійно наполегливо вдосконалювати свою комунікативно-мовленнєву грамотність, інакше кажучи, володіти сукупністю знань, умінь й навичок, які дадуть змогу успішно здійснювати мовленнєву комунікацію у стандартних і нестандартних ситуаціях, як в усній, так і писемній формі, тобто досконало оволодіти комунікативно-мовленнєвою компетентністю.

«Компетентність (від лат. *competens, competentis* – здібний, відповідний) – освічений у визначеній галузі; той, хто має право за власними знаннями чи наділеними повноваженнями

виконувати або вирішувати «будь-що», а також це – спеціальним шляхом структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, які набуваються у процесі навчання, що дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, що є характерними для певної сфери діяльності» (за А. Семеновою) [1].

Загальновідомо, що мова є основним засобом спілкування, за допомогою мови можна висловити будь-яку думку, вона є засобом передачі та обміном досвідом, знаннями, почуттями, ідеями між людьми, соціальними групами, поколіннями тощо.

З'ясування ключових понять засвідчило, що «мова» – це:

- здатність людини говорити, висловлювати свої думки;
- сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах даного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил, їх комбінування у процесі вираження думок.

Своєю чергою, «мовлення» – це спілкування людей між собою за допомогою мови: мовна діяльність» [2, с. 682].

Процес мовлення вважається найвищою формою комунікації та є найскладнішою психічною функцією людини – це форма існування свідомості, тобто думок, почуттів, переживань; форма відображення узагальненої дійсності, іншими словами, форма існування мислення.

Орієнтуючись на філософські уявлення про суспільний характер мови, які зумовили формування лінгводидактичних тверджень про те, що:

- мова не є вродженою властивістю людини, а виникла і розвивається внаслідок колективної діяльності, а отже, мову дітей потрібно поступово розвивати у процесі цілеспрямованого, спеціально організованого виховання і навчання;
- поза людським суспільством, мовним середовищем мова розвиватися не може, оскільки мовленнєвий розвиток дитини залежить від розвивального мовленнєвого потенціалу навколишнього середовища: правильного, яскравого, змістового мовлення педагогів і батьків. Дані твердження дають можливість досліджувати поняття «мови та мовлення» в різних аспектах.

У ході тривалих лінгводидактичних та психолінгвістичних досліджень науковцями було виокремлено такі поняття, як «мовна компетентність», «мовленнєва компетентність», «комунікативна компетентність». Наше дослідження вимагає уточнення даних понять та встановлення між ними чіткого взаємозв'язку і взаємозалежності.

Одним із перших, хто визначив та ввів у науковий обіг поняття «мовна компетентність», був

американський дослідник Ноем Хомський. Він трактував дане поняття як знання мови, її правил та їх співвідношення саме як абстрактної системи, яка дає можливості нескінченної кількості пропозицій у мовленні.

Сучасні науковці, такі як А. Богуш, Н. Гавриш, О. Корніяка, О. Залевська, виділяють мовну компетентність як підґрунтя розвитку мовленнєвої.

Свою чергою, О. Залевська у своїх наукових працях виділила градацію оволодіння мовою: знання мови (мовна компетентність), володіння мовою (мовленнєва компетентність), користування мовою (комунікативна компетентність).

А. Богуш, Н. Гавриш, О. Шахнарович, Є. Тарасов, Ю. Сорокін розглядають мовну компетентність як засвоєння й усвідомлення мовних норм (фонетичних, лексичних, граматичних, орфоепічних), а у мовленнєвій компетентності виділяють такі складники: лексичний, фонетичний, діамонологічний та комунікативний [3].

Фонетична компетентність включає у себе: правильну вимову всіх звуків та звукосполучень рідної мови відповідно до орфоепічних норм, розвинений фонематичний слух, який дає змогу диференціювати фонем, а також володіння засобами інтонаційної виразності мовлення (темп, тембр, сила голосу, логічний наголос тощо).

Лексична компетентність включає у себе наявність певного запасу слів та здатність адекватного їх використання, доречного вживання образних виразів та фразеологічних зворотів.

Свою чергою, граматична компетентність передбачає наявність навичок правильного вживання граматичних форм рідної мови відповідно до норм граматики (рід, число, відмінок тощо).

Таким чином, мовна компетентність визначається науковцями як знання засобів мови, одиниць і категорій усіх рівнів та правил, за якими будуються мовні конструкції, а також як комплексне поняття, що свідчить про рівень навчальних досягнень в оволодінні рідною мовою.

Аналіз теоретичних та практичних досліджень сучасних науковців дає можливість стверджувати, що саме мовна компетентність у подальшому стає джерелом розвитку інших компетентностей: мовленнєвої, комунікативної, соціолінгвістичної, психолінгвістичної культурологічної тощо.

У своїх дослідженнях А. Богуш, Н. Гавриш, О. Корніяка, О. Кучерук говорять про те, що мовна компетентність є підґрунтям розвитку мовленнєвої компетентності – спроможність сприймати та розуміти висловлювання та вміння правильно використовувати правила рідної мови на практиці, а саме висловлювати свої думки, бажання наміри, прохання тощо.

Також О. Кучерук вважає, що мовленнєва компетентність є внутрішнім інтегрованим ново-

утворенням мовної особистості, підкреслюючи, що ефективність формування мовленнєвої компетентності зумовлюється відповідністю форм, методів, технологій навчання та віковими й індивідуальними особливостями.

Якщо розгорнуто подивитися на структуру мовленнєвої компетентності, то в ній ми бачимо мовленнєво-розумові операції, які можуть бути:

- індуктивними: синтез, класифікація, поділ на сегменти, заміна мовних засобів, доповнення синтаксичних конструкцій, асоціації;

- дедуктивними: аналіз, порівняння, узагальнення спільних та відмінних ознак;

- аналітико-синтетичними мовленнєвими чинниками: мовні та мовленнєві здібності, контекст мовленнєвої ситуації, мотиви, цілі мовлення, асоціативний аспект мислення, індивідуально-психологічні особливості носія мови;

- закономірності ефективної мовної поведінки: взаємозв'язок з усіма функціональними механізмами людської психіки (пізнавальними, когнітивними, емоційними);

- взаємозв'язок між семантичним змістом та синтаксичною формою висловлювання.

Досліджуючи проблему мовленнєвої компетентності, Т. Іванчикова структурувала за рівнями та представила систему навичок і вмінь:

- вербально-семантичний (нульовий) рівень, який відображає готовність до засвоєння власних назв предметів, що спирається на можливість асоціації слова та звукового комплексу з предметом; готовність до засвоєння лексики та здійснювати вибір слів; готовність до засвоєння граматичних структур та до самого процесу усного (діамонологічного) й писемного мовлення тощо;

- тезаурусний (перший) рівень. Даний рівень уже відображає готовність до визначення понять, які використовує у власному мовленні індивід; готовність шукати, сприймати та переробляти інформацію отриману з текстів (із можливою опорою на ключові слова, поняття); готовність зіставляти поняття; наявність умінь розгорнутої аргументації, імпровізації у мовленні та надання модального забарвлення власному висловлюванню; можливість оцінки плану власного мовлення та мовлення іншої людини тощо;

- мотиваційно-прагматичний (другий) рівень. Цей рівень відображає діяльнісно-комунікативні потреби комуніканта, а саме: готовність керувати діалогом, досягаючи бажаного ефекту завдяки володінню засобами впливу на співрозмовника; готовність адекватно, цілеспрямовано використовувати ефективні засоби мовлення в різних ситуаціях та з різними співрозмовниками; готовність розрізняти різні стилі мовлення як в усному, так і писемному мовленні; переконливо висловлюватися публічно тощо [4].

Таким чином, підсумовуючи вище сказане про рівні розвитку мовленнєвої компетентності, можемо зазначити, що мовна особистість упродовж усього свого життя постійно вдосконалює свою мовленнєву компетентність у діалоговому та писемному мовленні, у процесі комунікативної діяльності, тим самим набуваючи комунікативної компетентності.

Свою чергою, розвиваючи ідеї Н. Хомського, американський дослідник Дж. Хаймс у 70-х роках ХХ ст. вводить у науковий обіг термін «комунікативна компетентність». Комунікативна компетентність – це компетентність у спілкуванні як результат історично-комунікативного та соціокультурного розвитку суспільства, де комунікативна компетентність особистості визначається специфікою спілкування як культурно зумовленого процесу з усіма особливостями розвитку у сучасних умовах, під впливом обставин соціального середовища, а також на підставі засвоєння контактних зразків взаємодії та загальноприйнятих правил спілкування.

Проблемі комунікативної компетентності у структурі педагогічної діяльності, яка в ній відіграє провідну роль, було присвячено багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних учених: Н. Бутенко, Н. Василенко, О. Корець, С. Сисоевої, О. Пометун, Л. Паламар, М. Забродського, М. Пентелок, Н. Голуб, Л. Мацько, О. Корніяки, Т. Вольфовської, М. Canal, Dg. Humes, N. Chomsky, M. Swain, L. Bachman, K. Foss тощо.

Так, М. Забродський визначав комунікативну компетентність як інтегровану особистісну якість, яка забезпечує ситуативну адаптивність та передбачає вільне володіння як вербальними, так і невербальними засобами спілкування [5].

Свою чергою, Н. Голуб зазначає, що комунікативна компетентність – це індивідуальний практичний досвід успішного використання мови та мовлення, а саме знань, умінь й навичок, у різних життєвих ситуаціях, досвід ефективної мовної та мовленнєвої діяльності в процесі пізнання та комунікації [6].

Н. Лопатинська вказує також на те, що існують «складні комунікативні вміння, які розподіляють на: уміння встановити діловий та емоційний контакт з партнерами, уміння організувати пристосування у спілкуванні, уміння здійснювати «комунікативну атаку», уміння втримати і перехопити ініціативу у спілкуванні, уміння спрямовувати процес спілкування на розв'язання педагогічних завдань» [7]. Уважаємо, що ці складні вміння особливо важливі в умовах упровадження інклюзивної освіти, а саме під час взаємодії з батьками, які виховують дітей з ООП. Слід підкреслити також особливо важливі вміння організувати та пристосуватися у спілкуванні з дітьми зі складними, ком-

бінованими порушеннями психофізичного розвитку, уміння спрямовувати процес спілкування на розв'язання педагогічних завдань і будувати багатофункціональні взаємини між учасниками навчально-виховного процесу, навіть у складних ситуаціях.

Узагальнивши визначення дослідників даної проблеми, можемо зазначити, що комунікативна компетентність є системою знань, умінь та навичок особистості, які можуть забезпечити ефективне спілкування завдяки оволодінню суб'єктом усіх видів комунікативно-мовленнєвої діяльності. Це здатність особистості встановлювати, підтримувати необхідні контакти з людьми, взаємодіяти у колективі, виконуючи певні соціальні ролі, залагоджувати розбіжності та конфлікти тощо.

Ми також підтримуємо позицію Т. Серих, яка наголошує на тому, що комунікативна компетентність – це цілісна система внутрішніх ресурсів, можливостей ефективного розв'язання певних фахових завдань [8, с. 215].

Висновки. Виходячи з вище сказаного, приходимо до розуміння того, що формування комунікативно-мовленнєвої компетентності корекційного педагога, логопеда займає важливе місце у структурі професійної підготовки майбутнього фахівця.

Специфіка професійної діяльності логопеда та корекційного педагога передбачає роботу з дітьми, більшість з яких має порушення психофізичного розвитку, проблеми, які негативно впливають на формування особистості (тривожність, замкнутість, неврівноваженість, невпевненість у власних силах, негативізм, дитячі страхи тощо), що, своєю чергою, позначається на процесах соціальної адаптації.

Тому від високого рівня сформованості комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця залежатиме ефективність корекційно-розвиткового процесу, що передбачає подолання проблем міжособистісної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу, відповідно, формування комунікативно-мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти дасть їм змогу професійно керувати психофізіологічним апаратом дитини під час комунікативної діяльності; забезпечити гармонійну діалогічну взаємодію, розвинути тактовність, коректність у спілкуванні; можливість адекватно сприймати та розуміти інших людей; чітко формулювати та аргументувати свої думки; підтримувати позитивний психологічний клімат у колективі; розвивати навички самоконтролю та поліпшити динаміку змін в особистісному розвитку.

Спираючись на дослідження даної проблеми, слід зазначити, що формування комунікативно-мовленнєвої компетентності здобувачів вищої

освіти потребує певних умов на різних етапах розвитку професійної та особистісної компетентності.

Перш за все, здобувач вищої освіти повинен усвідомлювати необхідність формування власної комунікативно-мовленнєвої компетентності для здійснення успішного професійного становлення та зростання, тобто повинна бути внутрішня мотивація здійснювати цілеспрямоване навчання спілкуванню через різні форми занять, у тому числі через самостійне опрацювання літератури й навіть відповідей на контрольні запитання.

По-друге, студенти повинні глибоко розуміти суть професійної діяльності логопеда/корекційного педагога, а саме що від їхньої фахової обізнаності та високо сформованої комунікативно-мовленнєвої компетентності залежатиме успіх профілактичної, діагностичної, корекційно-розвиткової роботи і, відповідно, успішний процес становлення особистості дитини з ООП та її соціальної адаптації.

Майбутнім логопедам/корекційним педагогам слід пам'ятати, що їхнє мовлення є взірцем для дітей, що виразне та естетичне мовлення стає запорукою стимуляції та розвитку пізнавальної активності дитини з психофізичними порушеннями, оскільки їй важливо навчитися виражати свої емоції, почуття, розуміти інструкції, коментувати свою діяльність, спілкуватися тощо.

Науково-теоретична база дослідження доводить, що формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця повинно відбуватися на основі компетентнісного підходу протягом усього навчання, пронизуючі всі види діяльності освітнього процесу.

Хоча розглянута тема широко висвітлена науковцями, але ми вбачаємо перспективу подальших досліджень в обґрунтуванні методик формування комунікативно-мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти відповідно до фаху логопеда/корекційного педагога та визначення критеріїв рівня сформованості даної компетентності у студентів-випускників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А.В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 221 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та гол. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. Т. VIII. С. 682.
3. Власенко О.О. Мовленнєва і мовна компетентності особистості: теоретично-психологічна проєкція. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2021. № 19. С. 119–127.
4. Прокопова О.П. Мовленнєво-комунікативна компетентність як один зі складників професійного становлення фахівця. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна*. 2010. № 16. С. 54–57.
5. Андрощук І. Комунікативна компетентність як важливий засіб ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. *Молодь і ринок*. 2022. № 3–4(201–202). С. 34–38.
6. Скрипник Н.І. Функції та етапи формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх вчителів словесників гуманітарно-педагогічного коледжу. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2019. VII(82). Issue 202. P. 52–55.
7. Лопатинська Н.А. Мовна, мовленнєва та комунікативна компетенції у студентів вищих навчальних закладів як складники фахової культури майбутнього корекційного педагога. *Actual problems of the correctional education: Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University*. Kamyanets-Podilsky : Medobory-2006, Issue 5, 2015. P. 187–197.
8. Кузнецова О. Формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів логопедичних груп в умовах педагогічного коледжу: теоретичний аспект. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Вип. 2(7). С. 215.

REFERENCES

1. Dictionary-reference book on professional pedagogy/edited by A. V. Semenova. Odessa : Palmyra, 2006. 221 p.
2. Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language : 250,000 compiled and edited by V.T. Busel. Kyiv : Irpin : Perun. VIII, 2005. P. 682
3. Vlasenko O.O. Speech and linguistic competence of the individual : theoretical and psychological projection. *Bulletin of the National Aviation University*. № 19, 2021. P. 119–127.
4. Prokopova O.P. Speech-communicative competence as one of the components of the professional formation of a specialist. *Collection of scientific works of Kamenetz-Podolsk National University named after Ivan Ohyenko. The series is pedagogical*. № 16, 2010. P. 54–57.

5. Androshchuk I. Communicative competence as an important means of effective interaction of participants in the educational process. *Youth and the Market*, №. 3–4(201–202), 2022. P. 34–38.
6. Skrypnyk N.I. Functions and stages of the formation of professional-speech competence of future teachers of writers of the humanitarian and pedagogical college. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VII (82), Issue 202, 2019. P. 52–55.
7. Lopatynska N.A. Language, speech and communicative competence of students of higher educational institutions as components of the professional culture of the future correctional teacher. *Actual problems of the correctional education: Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University*. Kamyanets-Podilsky : Medobory-2006, Issue 5, 2015. P. 187–197.
8. Kuznetsova O. Formation of communicative competence of future educators of speech therapy groups in the conditions of a pedagogical college : theoretical aspect. *Social work and social education*. Issue 2 (7), 2021. P. 215.